

Найменш стійкими є сорти повстяної вишні *P. tomentosa*, абрикоси *P. armeniaca* та луїзеанії *P. triloba* Lindl. – 2 бали, *Prunus domestica* × *triloba* – 2–3 бали, *P. besseyi* ‘Depressa’ – 3 бали.

На фоні сильного ураження абрикоси монілією виділився сорт ‘Шелудько’ з оцінкою у 8 балів і повним плодоношенням. Міжвидові гібриди абрикоси звичайної з аличею та сливою бригантською мають стійкість 8–9 балів, тому можуть використовуватися в подальшій селекції абрикоси на стійкість до моніліозу. Доволі стійким є також сорт абрикоси маньчжурської ‘Зевс’ – 7 балів.

Повстяна вишня, бесея та луїзеанія сприйнятливі до моніліального опіку і мають найнижчу стійкість. Їхні міжвидові гібриди є стійкішими, але за надзвичайно несприятливих погодних умов 2019 року також сильно постраждали від хвороби.

УДК 57.06: 582.52: 633.11

Меженський В.М., Костенко Н.П., Лікар С.П.

Український інститут експертизи сортів рослин, Україна

e-mail: mezh1956@ukr.net

ГАРМОНІЗАЦІЯ НАЗВ ВИДІВ ПШЕНИЦІ (*TRITICUM* L.) В МЕТОДИЦІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН НА ВОС

Підписання Україною Угоди про партнерство та співробітництво з Європейськими співтовариствами та їхніми державами-членами у 1994 році, а також ухвалення інших документів, які визначали правові засади співпраці організації з нашою державою, створило належні передумови для гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу. Метою гармонізації є узгодити національні норми в такий спосіб, щоби в обох випадках вони створювали однакові правові умови для діяльності суб'єктів господарювання в межах внутрішнього ринку (Муравьов, Мушак, 2013). Для поглиблення євроінтеграції Україні як країні-члену УПОВ важливо адаптувати документи у сфері захисту прав селекціонера. Інакше, Україна, як не член Євросоюзу, буде наражатися на серйозні проблеми в галузі інтелектуальної власності (Яковюк, 2012).

До найважливіших сільськогосподарських рослин, що забезпечують харчову безпеку людства останні 10 тис. років належить пшениця (*Triticum* L.). Сорти пшениці відносяться до декількох видів. Існують різні класифікаційні системи видів пшениці, застосування яких призводить до плутанини і суперечок між дослідниками. Зокрема, частина вчених розглядає види пшениці, як такі, що належать до одного великого роду *Triticum* s.l., інші поділяють їх на два роди – *Triticum* і *Aegilops* (Kihara, 1954; Mac Key, 1975; Дорофеев и др., 1979; Hammer, 1980; Löve, 1984; van Slageren, 1994; Гончаров, 2002; Goncharov, Golovnina,

Kondratenko, 2009; Hammer, Filatenko, Pistrick, 2010). Нині дослідники користуються двома класифікаціями пшениці та їхніми модифікаціями. Це «генетична» класифікація МакКі, яка поширена у західних країнах та «морфологічна» класифікація Дорофєєва, що поширена в пострадянських країнах. Перша класифікація базується на широкій концепції виду, друга – на вузькій концепції. Існування контроверсних класифікацій пшениці та використання незаконних назв видів створює неабияку плутанину світового масштабу.

Прикладом такої плутанини є вітчизняні методичні нароби. Так, до «Методики проведення експертизи сортів рослин групи зернових на відмінність, однорідність і стабільність» входить чотири методики, що охоплюють наступні види: 1) пшениця м'яка (*Triticum aestivum* L. emend. Fiori et Paol.); 2) пшениця спельта (*Triticum spelta* L.) і пшениця шарозерна (*Triticum sphaerococcum* Perc.); 3) пшениця тверда (*Triticum turgidum* L. subsp. *durum* (Desf.) Husn.) і пшениця полба звичайна (*Triticum dicoccum* Schrank ex Schuebl.); 4) пшениця щільноколоса (*Triticum compactum* Host).

Аналіз назв таксонів у вищеназваних методиках, свідчить про те, що вони запозичені з обох контроверсних класифікацій, що є неприпустимим. У даному випадку не важливо, яка з класифікацій є кращою чи оптимальнішою для користування, бо кожна має певні плюси, важливо слідувати якійсь одній. Так, як у документах УПОВ перевагу надано класифікації МакКі, для гармонізації з документами країн Євросоюзу варто дотримуватися саме її. Це потребує заміни частини назв, зокрема *T. spelta*, *T. sphaerococcum*, *T. compactum* і *T. dicoccum* на, відповідно, *T. aestivum* subsp. *spelta*, *T. aestivum* subsp. *sphaerococcum*, *T. aestivum* subsp. *compactum* і *T. turgidum* subsp. *dicoccum*. Окрім того, на експертизу подаються сорти пшениці польської та картлійської.

Згідно з класифікацією МакКі, перша, друга і четверта методика стосуються одного і того ж виду – гексаплоїдної пшениці літньої (*Triticum aestivum* L.), сорти якого належать до групи м'яких пшениць. Третя методика охоплює сорти групи твердих пшениць, що відносяться до тетраплоїдного виду – пшениця тучна (*Triticum turgidum* L.).

Виробничники негативно ставляться до змін класифікацій, які супроводжуються перемінами звичних назв таксонів. При переході від «традиційної» системи до системи МакКі такої проблеми не виникає, якщо застосувати положення «Правил номенклатури, таксономії та культуруномії рослин» (Меженський, 2018). Тоді українські назви як видів, так і підвидів є біноменами і повністю збігаються в обох системах.

Згідно з «Правилами номенклатури, таксономії та культуруномії рослин» українські видові епітети повинні відповідати латинським, тому частина видових епітетів, що прийнята в методиках потребує виправлення *compactum* = щільна, не «щільноколоса», *sphaerococcum* = кулястозерна, не «шарозерна» (росіянізм), *dicoccum* = двозерна, не «полба

звичайна» (малозрозуміла конструкція заміни видового епітету назвою культури у формі видової назви).

Назва «пшениця тверда» є назвою таксона, тоді як назва «тверда пшениця» є назвою культури, тому варто не порушувати порядок слів у назвах.

Латинські назви таксонів пшениці (*Triticum* L.) за «традиційною» системою:

- 1) *T. aestivum* L.;
- 2) *T. compactum* Host;
- 3) *T. sphaerococcum* Percival;
- 4) *T. spelta* L.;
- 5) *T. turgidum* L.;
- 6) *T. carthlicum* Nevski;
- 7) *T. dicoccum* Schrank ex Schübler;
- 8) *T. durum* Desf.;
- 9) *T. polonicum* L.

Латинські назви таксонів за системою МакКі:

- 1) *T. aestivum* L. subsp. *aestivum*;
- 2) *T. aestivum* L. subsp. *compactum* (Host) Mackey;
- 3) *T. aestivum* L. subsp. *sphaerococcum* (Percival) Mackey;
- 4) *T. aestivum* L. subsp. *spelta* (L.) Thell.;
- 5) *T. turgidum* L. subsp. *turgidum*;
- 6) *T. turgidum* L. subsp. *carthlicum* (Nevski) Á. & D.Löve;
- 7) *T. turgidum* L. subsp. *dicoccum* (Schrank ex Schübl.) Thell.;
- 8) *T. turgidum* L. subsp. *durum* (Desf.) Husn.;
- 9) *T. turgidum* L. subsp. *polonicum* (L.) Thell.

Українські назви таксонів:

- 1) Пшениця літня;
- 2) Пшениця щільна;
- 3) Пшениця кулястозерна;
- 4) Пшениця спельта;
- 5) Пшениця тучна;
- 6) Пшениця картлійська;
- 7) Пшениця двозерна;
- 8) Пшениця тверда;
- 9) Пшениця польська.

Включення вищенаведених назв таксонів з правильним цитуванням авторів до відповідних методик спростить виробникам визначення назв, що стосуються сортів, які проходять експертизу.